

СТАТУС І РОЛЬ ІМПЕРАТРИЦІ У ВІЗАНТІЙСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглянуто політичне і соціальне становище жінки-імператриці у візантійському суспільстві з початку існування Римейської імперії. Авторка обґрунтовує думку, що непересічні жінки фактично правили імперією, яка посідала провідне місце в середньовічній Ойкумені. На приклади імператриць визначено тип поведінки, авторитетність жінки при владі та її сприйняття в суспільстві.

Ключові слова: імператриця, жінка, Візантія, становище жінки, стратегія, інтрига, монастир.

У небагатьох державах жінці приділяли стільки уваги, давали їй більш значну роль і більш значний вплив на політику, ніж у Візантійській імперії.
Ш. Діль

Нині тисячолітня історія візантійського суспільства потребує перегляду та реінтерпретації, оскільки містить у собі стійкі ментальні структури, стереотипи поведінки та культурні патерни, які збереглися до нашого часу в країнах візантійського культурного кола, зокрема у ставленні до жінок, що робить заявлену тему надзвичайно актуальною. Шукаючи перші спогади про жінку як дійову особу історії, ми звертаємось до раннього християнства та поширення ересей. Мірча Еліаде пропонує почати з гностичного вчення, як такого, де жінці відводилася визначена роль, де вперше з'являється поняття майбутньої середньовічної Прекрасної Дами. «В куртуазній любові вперше після гностиків II і III ст. підноситься духовне та релігійне достоїнство Жінки» [12, с. 129].

Гностики II ст. – перші, хто дав жінці можливість виявити себе поза межами гінекею, не в господарстві, дітонородженні або пліткарстві, а в суспільно корисній діяльності. Жінка в гностичній громаді мала право проповіді та служіння, а в ранньому християнстві ідея рівноправності статей набула матеріального втілення. У єретичних сектах жінка могла бути «музою» духовного лідера, тобто задовольняти його тілесні бажання, як це відбувалося з жінками, що, нібито натхненні божественним духом, мали право вимагати будь-що в пресвітера або диякона, чим і користувалися, маючи з ними статеві стосунки [4, с. 45]. Облаштовувалися постійні місця богослужіння, які часто надавалися знатними жінками або матерями новонавернених, тому християни не могли бути невдячними за

таку велику допомогу, хто б це не був. На хвилі становлення нової віри, до якої долучалися обидві статі і в якій «нема юдея, ні грека, нема раба, ані вільного, нема чоловічої статі, ані жіночої...» [1, 3:28], що гіпотетично обіцяло перспективу звільнення всіх від будь-яких, насамперед суспільних, пут, жінка розкрила свої потенційні можливості. Впевненість жінки підкріплювало переконання, що сам Ісус першу звістку про своє воскресіння передав жінці, блудниці. Читаючи описи перших християнських громад у Віла Дюранта, наштотуємося на свідчення про жінок та їхні заняття. На загальному тлі благочестя, яке проповідували апостоли, жінки були помічницями, деколи порадицями і, звісно, становили відсоток маси адептів. Багато жінок того часу, можливо, чекали саме такого повороту подій. Підсвідома впевненість у правильності дій, притаманна жінкам схильність до екзальтації добре вписувалися у контекст поширення нової віри. У громаді дотримувалися принципів комунізму, але, як потім напише Тертуліан, перші християни «володіли разом усім, крім наших дружин», і докірливо додає: «в цьому питанні ми відмовляємося бути партнерами – саме там, де інші використовують їх з найбільшим успіхом» [12, с. 65]. Перелік посад у ранніх християнських общинах надає цікаву інформацію. По-перше, ім'я жінки подекуди йде перед чоловічим, чого раніше ніколи не траплялось. За традицією перераховувались спочатку чоловіки, а потім жінки, таку зміну можна пояснити зростанням авторитету жінки-помічниці. По-друге, бачимо найменування

посад – *diaconis* – посада жінки-проповідниці, служительки [2], хоча найчастіше, зауважує дослідник, «діаконос» означало «слуга», «людина, що служить іншій людині». Жіноче чернецтво хронологічно відноситься до початку власне анахоретства і практикування аскези – отже, чоловіки не єдина стаття, що хотіла врятувати свою душу. Виникає запитання: чи справді до початку нової ери жінка була така непомітна? До II ст. жінка брала участь у суспільному житті, святах (містеріях), вирішенні питань, але це не було прийняття жінки, це була необхідність дотримання традиції або нездатність чоловіка виконати певні функції [3]. Ми не знаходимо в історії періоду жінок-принцепсів або законно затверджених співправительок. Пізня античність була епохою великих змін, воєн і реформування людської свідомості. Підключення жінки до історичного процесу означало розширення світогляду людей нової релігії, моральний дозвіл втрутитися для осіб іншої статі. У III–IV ст. вже існувало широке рольове розгалуження серед жінок при церкві, вироблено правила поведінки для них. Маємо на увазі жінок – церковних лідерок, жінок – церковних проповідниць, пророчиць, удовиць, дів, діаконис, супутниць служителя-чоловіка, мучениць [4].

На тлі становлення нової віри формувалося нове ставлення до жінки. Християнство – перша релігія, що проголосила рівність чоловіка та жінки, незважаючи на те, що апостоли закликали жінку до покорі. Іоанн Златоуст пов'язує це з побутовою сферою, мовляв, жінки багато говорили в церкві, чим дратували основну частину громади, тому їм забороняли говорити. Отже, можливо вести мову про демократію, певну свободу, яку здобуває жінка з приходом нової віри. До розпаду Священної Римської імперії становище статей було вже визначеним. Ситуація чоловік-жінка урівноважилась, особливих змін у кількості жінок в освіті, політиці, літературі не відбувалося. Суспільство лишилося патріархальним, але великі біографії поповнилися жіночими життями, а в церкві сформувалася впевненість, що на жінку у відповідальний момент можна покладатися.

Оскільки територія, соціум, велич Греції та Риму перейшли до Римської імперії, яка зберегла те, що можливо було пристосувати, та реформувала застарілі принципи і вдосконалила закони, то розгляд жіночих політичних ролей у новосформованому суспільстві є важливим аспектом розуміння соціуму та подальшого становлення гендерних ролей у сучасному суспільстві.

Перші візантійські імператриці вражають своєю неординарністю, чарівністю та різнобічністю. Оскільки володар є компіляцією тенденцій свого часу, можна говорити про непоборимий вир емоцій всередині кожного візантійця. Імператор був помазаником Божим, втілював собою майбутнє, був обличчям народу. У перші століття існування Римської імперії імператор часто ставав главою держави, але фактично не був ним, тому що майже постійно перебував у військових походах. У такому разі правити лишалася жінка – регент, сестра, мати імператора або, врешті, дружина. Першою функцією жінки-владарки було фактичне управління імперією. Не кожна дружина мала хист бути імператрицею, лише одиниці виконували цей обов'язок гідно і помітно настільки, щоб довести, що в жіночих руках може бути сила.

Почнімо з того, що дружина імператора за його відсутності мала приймати іноземних гостей, дотримуючи того самого церемоніалу, що й імператор, одночасно керуючи всією церемонією. Обов'язком володарки був прийом дружин іноземних королів, князів тощо, вона мала вести ділову кореспонденцію, що апіорі означало для неї вміння писати й читати, мати досвід дипломатичних перемовин. Обов'язковий супровід імператриці під час урочистих подій нараховував не менше 1000 осіб.

Авторитет чоловіка-володаря полягав у кількості битв, фізичній силі, шляхетності, жінка мала бути, безсумнівно, красивою, талановитою і розумною. У Візантії був звичай, започаткування якого приписують імператриці Ірині: якщо не могли знайти пару імператорові, оголошували, говорячи сучасною мовою, кастинг на всю країну, на якому і вибирали найблаговиднішу дівчину, супутницю очільнику держави. Візантійська імператриця мусила жити в чоловічому царстві, а отже, грати за правилами чоловічого світу. Кожна талановита імператриця вливала свій власний шарм у цей шаблон. Були й такі імператриці, що спочатку не мали влади і взагалі були непомітними при дворі через свою посередню зовнішність, як-от Зоя, котра все життя провела при дворі. Також Ірина – після смерті Лева IV Хозара регент при малому Константині IV, практично повноправна володарка Візантії в кінці VIII ст. Уже літньою (у віці за 50 років) здобула підтримку народних мас під час заколоту проти влади Михайла Цимісхія. Вона була улюбленицею народу, що можна пояснити її порфірородністю, яка за кілька століть уже почала відігравати важливу роль у формуванні авторитету – можливо, через те, що порфірородність

сформувалася як явище – виокремлення та утворення шляхетного класу.

Помітною рисою візантійського двору є те, що статус жінки і чоловіка до коронації не мав майже ніякого значення: Феодора та Склірена до заміжжя були повіями, Афінаїда – помічницею вчителя в школі, Марія Антіохійська – наложницею. Візантійська громада радо приймала людину, котра змогла довести свою богообраність, хоча би і силою. І якщо Божий помазаник обирає дружину, то, ким би вона не була до того, вона теж є богообрана. Згодом з'явилася традиція спадкового передавання влади (XII–XV ст.), але до цього наступного імператора та імператрицю навряд чи можна було передбачити.

Характерно, що обряд коронування передував одруженню: імператор мав бути певний, що бере за дружину вже особу блакитної крові, хоча в більшості випадків це було самообманом. Спочатку чоловіка та жінку вінчали на імператорський статус, а потім – на корону. У гендерному ж плані це висвітлює врівноважувальний підхід до подружніх стосунків з боку церкви, що виконувала обидва обряди: соціально нерівний шлюб може бути джерелом непорозумінь чоловіка та дружини, додаткового тиску з боку чоловіка або дружини, що виходила заміж за фаворита, полководця тощо, піднімаючи його статус до свого.

Показовим у ставленні до жінки взагалі та імператриці зокрема є народження порфірородної дитини: за такий подвиг імператрицю коронували титулом августи, або августійшої імператриці, севасти та осипали всіма почестями.

Трьома способами виживання при дворі: красою, талантом та розумом – користувалися перші імператриці: Афінаїда-Євдокія, дружина Феодосія, та Феодора, Юстиніанова обраниця.

Афінаїда – афінянка, язичниця, донька педагога, освічена і до всього неймовірно красива, при хрещенні після відбору серед кандидаток на престол отримала ім'я Євдокія. «З того дня, коли її коронували, вона набувала власною особою всієї повноти верховної влади» [6, с. 23]. Афінаїда була опорою і підтримкою свого чоловіка, написала героїчну поему для нього, коли він виграв битву, за що Феодосій боготворив її ще більше. Розкоші царського двору зіпсували її характер, і вона стала заглядатися на інших чоловіків, зокрема на кращого друга Феодосія – Павліна. Невдовзі сталася неприємна історія з подарунком, Павліна вигнали з палацу і вбили. Євдокія, хоч і була обурена таким поведінням з її фаворитами, не сміла відкрито протестувати через почуття власної

провини. Але після подібної історії з її наступним фаворитом Кіром репутацію раніше коханої, обожнюваної дружини було остаточно зруйновано. Невміння бути тонкою дипломаткою та чарівливою кокеткою водночас занепастило імператрицю. Вона попросила дозволу поїхати до Єрусалима в монастир, де згодом померла і була похована.

Маючи всі дари природи, які могла мати жінка, Феодора використала їх на повну силу. Маючи красиве гнучке тіло, вона з 12 років працювала в цирку. Підрісши, вдовольняла свою хіть проституцією і, як пише Прокопій Кесарійський, роздавала своє тіло, маючи іноді більше півсотні чоловіків за ніч. Так, працюючи повією та цирковою гімнасткою (умовно, адже, як вказує літописець, вона була до всього здібна), вона якось впала в око Юстиніану, талановитому та перспективному полководцю, котрий втратив від неї голову, виконував усі її забаганки, «і скоро він дійшов до того, що захотів з нею одружитися, чого б це йому не вартувало» [6, с. 50]. Заради того, щоб узяти куртизанку за дружину, Юстиніан скасував закон про заборону чиновникам одружуватися з повіями. Феодора чи не єдина імператриця, яка так самовіддано насолоджувалася всіма благами імператорського статусу. Вона мала в почті близько 4000 осіб (зазвичай навіть порфірородна імператриця мала не більше 1000 людей, як ми писали вище). Її купіль могла тривати півдобы, трапеза – годинами, їй належить кардинальне вдосконалення церемоніалу, спрямованого на підкреслення всієї моці та пишності царської влади. Імператриця запровадила низку реформ з розширення прав жінки у шлюбі та жінки загалом: закон про розлучення; закон про обов'язкове всиновлення позашлюбних дітей; закон про покарання будь-кого за викрадення монахині; закон про відновлення жінок у спадкових правах тощо. Феодора опікувалася будівництвом церков, притулків, ясел для покинутих дітей, вона «була більшим главою держави, ніж імператор» [7, с. 52]. На прикладі правління Феодори бачимо, що жінка-імператриця може багато досягти, правильно розмежовуючи хулу і хвалу. Після цієї жінки почесті цариці віддавалися належним чином принаймні до кінця тисячоліття.

Однак не лише завдяки статусу жінка трималася на такому високому рівні – наголошуємо, що підтримання краси і молодості стало майже політичною стратегією тривалого перебування жінки на престолі. Феодора любила поспати, щоб зберегти шкіру гладкою, щодня довго

приймала ванни з травами та ароматичними засобами. Імператриця Зоя, хоч і не досягла такого авторитету, але невтомно шукала нові аромати, а літописці згадують, що і в п'ятдесят років вона мала гладку шкіру та витончену фігуру. У цьому виявляється жіноча мудрість, яку висловив чоловік: «Краса – основа всемогутності» [9, с. 46–47].

Порівняння статусу жінки при владі у Візантії та в тодішній Західній Європі дає можливість побачити, наскільки різною була різниця у ставленні: тоді як у Візантії вже з кінця V ст. жінка періодично була повноправною правителькою, всю Італію збурих випадок зі спадкоємицею колишнього короля Феодоріка – його донькою Амалазуїтою, котра правила країною. Ш. Діль пише, що незадоволення деяких готських вельмож правлінням жінки спонукало її вийти заміж за Феодота. Отже, західноєвропейська жінка могла почуватися в безпеці лише поряд з чоловіком, який усе вирішуватиме за неї.

Не кожна імператриця поєднувала в собі красу, талант і розум і була в міру честолюбна, щоб не витратити казну в перші роки правління. Такими були Феодора та Афінаїда, котрі започаткували тенденцію бути красивою, мати тверду руку, не відкривати свої помисли нікому, але водночас тримати міцно владу й успішно керувати імперією за відсутності чоловіка, а якщо він у палаці, давати йому відчуття, що він – головний. Проте чоловік фігурував у всій історії, жінка ж є її епізодом – яскравим, помітним, повторюваним. Чоловічі інтриги та політичні злочини самі собою зрозумілі, але жіночі історик не омине.

Ситуація імператриці Феофано, Іоанна Цимісхія та Романа II теж показує, як чоловік боявся зради жінки, що одного разу зрадила іншого чоловіка. Феофано та Іоанн влаштували вбивство імператора, аби Цимісхій отримав його корону, однак, ставши правителем, він заслав Феофано в настільки віддалений монастир, що ніхто не знає, як і коли вона померла. Має місце аспект більшої практичності чоловіка і чуттєвості жінки, взагалі думки чоловіка про свою перевагу, свободу руйнування і встановлення правил, адже і Юстиніан заради жінки скасував закон.

Середина XI ст. ознаменувалася правлінням фактично з гінекею: дві сестри, Зоя та Феодора, не дуже талановиті політично, але сильні разом, змогли завдяки інтригам та підтримці народу стати повновладними правительками імперії, обійшовши навіть фаворитку чоловіка Зої, імператора Константина Мономаха, Склірену. Зоя

померла раніше, Феодора лишилася на троні одна. Вона не була створена для трону взагалі і мала б вийти заміж, щоб в імперії з'явився правитель, але народ сприймав це спокійно і не примушував уже літню Феодору шукати пару, вона не прожила довго після коронування і померла, лишивши трон без претендентів і спадкоємців; у країні настала політична криза.

Отже, не завжди жінка, хоч і при владі, могла діяти на власний розсуд. Для того щоб бути повновладною імператрицею, вона мусила мислити по-чоловічому і мати підтримку впливового чоловіка.

Однією з яскравих представниць жінки-стратега, благочестивої, принципової, з холодним розумом і здатної перспективно політично мислити є Анна Даласіна, дружина полководця Іоанна Комніна. Вона виховала восьмеро дітей, які показали себе в найкращому світлі при дворі, а один з них – Олексій Комнін – став імператором, якому співали дифірамби та осипали всіма почестями за те, що він вивів імперію з кризи (багато в чому покладаючись на поради матері) та ввів Комнінів як династію в імператорську генеалогію. Анна Даласіна була знатного роду, розумілася на політичних інтригах, що відбувалися при дворі, стала невід'ємною особою контексту правління сина Олексія. Коли він перебував у походах, а це було майже постійно, Анна була фактичною правителькою держави, без її відома, поради з нею не підписували документи, іноземні посли не могли не привітати її в тронній залі. Вона була набожною, як будь-яка візантійка, тому заснувала монастир Христа Всевидячого, відбудувала церкву Святої Фекли, а перед смертю прийняла постриг не лише тому, що це була неписана традиція для імператриці, а й тому, що щиро вважала, що так має робити правителька, котра бажає найкращого своїй державі.

З іншого боку, не кожна імператриця хотіла займатися політикою. Зокрема, Ірина Дука – царівна, чия присутність як імператриці була майже непомітна. Розумна, та не дуже красива, вона стала дружиною Олексія Комніна з політичного розрахунку: одружити представників ворожих таборів Комнінів та Дуків здавалося вдалим кроком до встановлення стабільності. Почуваючись чужою при дворі, маючи напружені стосунки з чоловіком, Ірина не любила показуватися на люди. Вона віддавала перевагу спілкуванню з бідними та юродивими, роздавала милостиню, лише з ними ставала говірливою, але разом з тим була «винахідливою інтриганкою з величезною честолюбністю»

[9, с. 46–47]. Імператор та імператриця не кохали один одного, і Ірина була приречена на самотність у шлюбі. Навіть коли Ірина народила Олексієві дитину, від чого авторитет імператриці традиційно зростає у рази, не сталося яскравої зміни ставлення. Історики не знають відповіді на запитання, яким чином чоловік та дружина з часом знайшли спільну мову. Ірина була аскеткою, Олексій любив жити розкішно, але якимось чином він став довіряти їй як собі і навіть став брати Ірину з собою в походи, тому що потребував її підтримки. Найбільше сили та думок Ірина вкладала в розвиток монастирського будівництва, заснувала монастир, де встановила суворі правила, і в літньому віці сама там і жила, користуючись майже тими самими благами, що й при дворі.

Іноді жінка виступала сполучною ланкою в політичній грі. Державний обов'язок – одружитися з «правильною» спадкоємицею або жінкою правильного роду, щоб продовжувати політичну гру. Так сталося з імператрицею Євдокією, донькою Ірини Дуки, дружиною полководця Романа Діогена, яку Роман узяв заміж заради того, щоб отримати титул співправителя. Іноді всі закони церковного та світського шлюбу були знехтувані заради володіння жінкою, як це сталося з Марією Аланською: її чоловіка Михаїла VII заслали до монастиря, щоб звільнити Марію від шлюбу і віддати заміж за закоханого в неї Никифора Вотаніата.

Яскравим прикладом жінки, що незаслужено не отримала владу, є Анна Комніна, донька імператора Олексія Комніна. Вона здобула чудову освіту, займалася літературою, протягом життя і після смерті батька писала твір про нього «Олексіада», який є цінним документом у вивченні візантійського двору XI ст. Дослідники називають її ідеальною царівною, яка була створена для трону і могла б відіграти непересічну роль для авторитету імперії на міжнародній арені. Змалечку її виховували як майбутню імператрицю, у ранньому дитинстві її заручили з Константином Дукою, який помер молодим, не доживши до весілля. Анна вийшла заміж за Никифора Врієннія і чекала на власну

коронацію. Але її мати, Ірина Дука, народила хлопчика, Іоанна. Імператор змінив правила престолонаслідування, оскільки віддати трон у чоловічі руки виглядало надійніше, незважаючи на те, що Анна була старшою і була б хорошою імператрицею. Ірина та Анна намагалися здобути трон інтригами й перед смертю Олексія переконували його змінити правила. Проте, коли імператор помер, прихильники Іоанна виявилися в більшості і Анна, зрозумівши, що правителькою вона не стане, змушена була переїхати з Великого палацу у віддалений, де й провела все життя за написанням історичної праці, славнозвісної «Олексіади», що стала зразком середньовічної мемуарної прози. Після смерті чоловіка прийняла постриг і жила в монастирі.

Імператриці шукали порятунку в монастирях – від обов'язків, страху, байдужості, неповаги, втраченого кохання та поламаних надій. Деяких це рятувало, деякі від цього гинули, але загальна тенденція прагнення очистити душу від палацових інтриг і скверни, якої вони набиралися, будучи при владі, добровільно або примусово була запроваджена і трималася весь час існування Візантійської імперії. Кожна з них у міру своїх сил та прихильності свити намагалася підтримувати велич імперії і власний авторитет. Імператриця має свободу дій та розвитку, але лише на перший погляд. Жінка при владі часто ставала маріонеткою в політичній інтризі або навпаки – була головним організатором та виконавицею в політичній грі. Попри це, вийти переможницею в політичній грі. Попри це, вийти переможницею вдавалося нечасто. Чоловіче суспільство диктувало свої правила, і жінка могла мати підтримку лише у вигляді кохання чоловіка, пізніше – через порфірородність.

Отже, становлення та розвиток Візантійської імперії як соціально-культурного феномену відбувалося одночасно з формуванням нового ставлення до жінки при владі зокрема і до жінки як культурно-функціональної одиниці загалом. Звісно, тема в заявленому контексті може бути продовжена та деталізована, оскільки кожна епоха вносила свої корективи в розуміння менталітету та культурної ролі візантійської імператриці.

Список літератури

1. Біблія. Новий Заповіт. Послання св. апостола Павла до галатів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.truechristianity.info/ua/bible/galat_ua.php. – Назва з екрана.
2. Бубнов П. В. Жінчини в апостольській церкві [Електронний ресурс] / П. В. Бубнов // Ступени. – 2005. – № 3 (19). – Режим доступу: <http://minds.by/zhurnal-stupeni/arhiv-nomerov-za-2005-god/stupeni-3-19-zhenshhina-v-tserkvi/zhenshhiny-v-apostolskoj-tserkvi#>. VvLJx-KLTU. – Загл. с екрана.
3. Бычков В. В. Малая история византийской эстетики / В. В. Бычков. – К. : Путь к истине, 1991. – 408 с.
4. Величко А. М. Византийские императрицы. Проблемы национальной стратегии [Электронный ресурс] / А. М. Величко // РИСИ. – 2013. – № 3 (18). – Режим доступа: <https://riss.ru/images/pdf/journal/2013/3/15.pdf>. – Загл. с екрана.
5. Диль Ш. Византийские портреты / Шарль Диль ; пер. с фр. М. Безобразовой. – М. : Искусство, 1994. – 342 с.

6. Дюрант В. Цезарь и Христос / В. Дюрант ; пер. с англ. В. В. Федорина. – М. : КРОН-Пресс, 1995. – 736 с.
7. Житие Марии Египетской, бывшей блудницы, честно подвизавшейся в Иорданской пустыне // Жития византийских святых. – СПб. : Corvus, Terra Fantastica, 1995. – С. 185–213.
8. Иванов А. Замечательные женщины. Античность – Средние века – Реформация – Век Людовика Великого / А. Иванов. – Запорожье : Берегиня, 1997. – 287 с.
9. Орбинский Р. В. Византийские женщины / Р. В. Орбинский // Южный сборник. – 1859. – № 4. – С. 112–163.
10. Пселл М. Евдокия / М. Пселл // Хронография. Краткая история / М. Пселл. – СПб. : Алетейя, 2003. – С. 139–154.
11. Тертуллиан. Апология / Тертуллиан. – М. : АСТ ; СПб. : Северо-Запад Пресс, 2004. – 423 с.
12. Элиаде М. История веры и религиозных идей : в 3 т. – Т. 3 : От Магомета до Реформации / Мирча Элиаде ; пер. с фр. – М. : Критерион, 2002. – 352 с.

A. Kopivska

THE STATUS AND ROLE OF THE BYZANTINE EMPRESS IN SOCIETY

The article defines the political and social status of women in the Byzantine Empire society from the early days. We insist there was a huge change in people's mentality to get to a point where a woman was allowed to engage in politics, take a part in social events on the state level, and influence the cultural process. Remarkable women actually ruled the empire; they occupied leading positions in medieval Oecumene. We take a wide range of Byzantine empresses through the whole history of the Empire, starting from Theodora, who was canonized, taking saint empresses like Irene who had to stand up for religious rights of people of the country. We consider those pious women who influenced appearing of exceptional emperors like Alexios I Komnenos; it was Anna Dalasine who raised him. Also, we review frustrated empresses like Anna Komnene who aimed to rule the country, but family arguments and intrigues did not let this intelligent woman take part in the Byzantine politics. We think all those women who at some point influenced the political situation in the country formed some type, an image of the Byzantine empress which, in its turn, was accepted and supported in the court. We insist there formed a pattern for the woman to fit in, to match the court expectations, and to survive in the completely man's world. Empresses had to maintain a certain type of behavior; the credibility of women in power and its perception in the community at once. The authors recall women of power and single out the features requested at a certain age and political situation in different times on the Byzantium political scene. The very social and political input of women is reviewed. We implement the theory that there are features in the modern society for the woman of power left from thousands years of existence of the Empire, and plan to review the point in future researches.

Keywords: empress, woman, Byzantium, state of women, strategy, intrigue, monastery.

Матеріал надійшов 28.03.2016